

La cobla-orquestra L'Art Gironí a la festa del carrer de Ciutadans de Girona, l'any 1915.

Panoràmica de la música a Girona dels segles XVII al XX

Jordi Rifé i Santaló

Durant els segles XVII i XVIII la música religiosa continuava tenint lloc gairebé exclusivament a la catedral. El segon centre en importància musical l'exercia la col·legiata de Sant Feliu. La capella musical de la Seu cedia els seus instrumentistes tant a la col·legiata com a les altres esglésies i institucions per als actes que necessitaven la seva presència. Per tant, els fons musicals es troben ubicats a l'arxiu catedralici de Girona. No obstant això, Joan Carreras i Dagas, músic i mestre de capella de la Seu a mitjan segle XIX, va vendre la seva col·lecció de música —que també incloïa una part del patrimoni musical de la catedral— a la Biblioteca Nacional de Catalunya. Els fons musicals de la col·legiata de Sant Feliu es troben custodiats a l'arxiu episcopal.

Organistes i mestres de capella

Ja en el segle XVII la catedral disposava de quatre orgues: el principal, datat del 1497 (renovat per Pere Bordons el 1566 i pel seu fill Josep Bordons el 1599), el de Joan Ferrando, situat a la capella de Sant Joan, el del claustre, emplaçat a la capella de Nostra Senyora de l'Esperança, i un petit orgue portàtil fet pel canonge Josep Çanou.

La Seu de Girona va tenir gairebé sempre diferenciats els càrrecs de mestre de capella i d'organista. Sovint, però, per raons pecuniàries o d'altra naturalesa les places es fusionaven i quedaven provisionalment assignades a una mateixa persona, com va ser el cas de B. Oliva. De la relació d'organistes de la Seu al llarg del segle XVII, destaquen mestres com Jaume Molina, d'origen aragonès i amic del cèlebre organista de Daroca Pau Bruna, o Joan Verdalet, pare i

fill, les obres dels quals són testimoni del seu bon compondre. Les restes d'aquests dos organistes es troben sepultades al claustre de la catedral(1).

L'any 1630, Tomàs Cirera va guanyar les oposicions al magisteri de capella de la Seu. Cirera es pot considerar l'iniciador de la llista de mestres que han regit la capella de música de la catedral a partir de la seva reorganització definitiva de principi de segle. Després d'un seguit d'interinatges, va ocupar el càrrec Francesc Soler. El llegat compositiu d'aquest autor participa de l'estètica musical de l'últim barroc, i denota en la seva factura un elevat domini de l'ars compositiva. El relleu de Soler va ser difícil. Gabriel Argany va assumir, durant un breu espai de temps (1690) i abans de marxar a Lleida, el magisteri de la capella. Josep Gaz va ser el mestre de capella que tancà el segle XVII i inicià el XVIII. La seva producció musical s'elaborà coetàniament a la transició entre els Habsburg i els Borbó. Les restes mortals de Josep Gaz es troben sepultades al claustre de la catedral(2).

Des de la jubilació de Josep Gaz (1712) fins a l'entrada de Tomàs Milans al magisteri de la catedral (1714), se succeïren diversos mestres sense que cap d'ells hi restés gaire temps. Quant a Tomàs Milans, cal esmentar la seva relació amb sant Josep Oriol: la família de Milans, originària de Canet de Mar –localitat en què el sant va celebrar la seva primera missa el 1676–, va col·laborar a pagar la seva carrera eclesiàstica, i poques hores abans del seu traspàs (el 22 de març del 1702), el sant va ser assistit amb el cant del *Stabat Mater* a càrrec de quatre escolans cantors acompanyats a l'arpa per Tomàs Milans, el qual en aquell moment era mestre de la capella del palau de la comtessa de Barcelona. Durant l'època de Milans, la capella de la catedral de Girona es va veure millorada gràcies als seus esforços per ampliar la plantilla musical amb nous instruments i instrumentistes. Si en l'obra de J. Gaz ja s'hi trobaven indicis d'italianisme –àries–, en la de Milans tant els aspectes formals –inclusió del binomi recitat/ària– com el tractament instrumental –violins– manifesten clarament l'assumpció de la influència italiana a Catalunya durant l'últim barroc. Emmanuel Gònima, el nou

mestre de capella (1735), va recollir la torxa dels anteriors mestres i elaborà les seves obres amb una factura estilística que va marcar la transició del barroc al preclassicisme(3).

Durant l'època de Gònima es van posar en funcionament uns nous estatuts de la capella de música que regulaven de manera definitiva els drets i deures dels mestres de capella i dels instrumentistes. Gònima es jubilà el 1774, i va ser succeït en el càrrec per Francesc Juncà, el qual al cap de poc temps va ser nomenat mestre de capella de la catedral de Toledo (1780). Els compositors Jaume Balius, Domènec Arquimbau i Josep Pons van ocupar el magisteri de la capella de la Seu durant períodes curts, i més tard els foren assignats llurs càrrecs a Còrdova, Sevilla i València, respectivament. D'aquí, doncs, que la Seu gironina esdevingués una plataforma des de la qual els mestres podien projectar-se posteriorment a places de reconegut prestigi. Amb Rafael Compta, que ocupà el càrrec a partir del 1794, finalitza la successió dels mestres de capella de la Seu de Girona durant el segle XVIII(4).

L'organista Joan Verdalet (fill) és qui inicià la divuitena centúria en el magisteri de l'orgue de la catedral. Per aquesta plaça passaren, al llarg del segle XVIII, Joan Bosch, Manuel Jubert, Miquel Brunet, Salvi Arnabat i Josep Prat. Convé també remarcar que al final del segle XVIII formaven part de

la capella musical de la catedral dos músics sacerdots: Bernat Bertran i Carles Quilmetes, compositors de música instrumental i coneguts autors de simfonies. Una de les simfonies de Bertran s'estrenà probablement a Girona.

A principi del segle XIX Rafael Compta continuava regentant la capella de música, i va estar-hi al capdavant fins al 1815. Compta tenia a la seva disposició una plantilla instrumental formada per orgue, trompes, oboès, flautes, violins i fagots. La majoria dels instrumentistes –sis el 1817–, tal com assenyalava la tradició musical, reunien l'habilitat suficient per tocar diversos instruments. De Rafael Compta cal destacar el seu *Te Deum* per a vuit veus i orquestra, que va compondre el 1814 per celebrar la retirada de les tropes franceses de la ciutat. Aquesta obra s'interpretà a la catedral davant la presència del monarca Ferran VII.

Després de Compta, fou l'organista Antoni Guiu qui assumí, interinament, la funció de mestre de capella, fins a l'admissió d'Honorat Verdaguer, de Sant Joan de les Abadesses. Aquest últim mantingué una tensa relació amb l'Ajuntament, i va ser finalment cessat del seu càrrec el 1819.

De Josep Barba a Francesc Civil

Entre el 1820 i 1822 exercí el magisteri de la capella Jaume Joan Lleys. Després dels breus interinatges

Francesc Civil va musicar un text de Carles Rahola: «El Crist de les roses».

40

El Crist de les roses
Lletra de Carles Rahola.

Moderat

El mestre Civil a l'orgue de la catedral.

de Josep Quilmetres –primer violí de la capella i germà de Carles– i Tomàs Riu, el sacerdot Josep Barba va guanyar el càrrec el 1825 i el va exercir fins al 1846. És interessant d'indicar que obtingué aquesta plaça paral·lelament a la de la catedral de Valladolid, i no obstant això, va renunciar a aquesta última en favor de la de Girona.

La figura de Josep Barba presenta l'interès addicional, a part de la seva producció musical religiosa, de ser el primer músic que potencià el teatre de l'òpera a la ciutat. Francesc Crehuet –antic organista de Sant Joan de les Abadesses i posseïdor d'una plaça de tenor a la Seu gironina des del 1818– fou el seu successor interí durant cinc anys. Joan Carreras i Dagas va ser un dels primers seglars que estigué al capdavant de la capella musical de la catedral, i la va dirigir entre el 1851 i el 1860. A partir d'aquesta data el magisteri de la capella va passar per diverses vicissituds, canvis i interinatges. Finalment, el 1886 es va suprimir el càrrec de mestre de capella. El reverend Miquel Rué i Rubió fou qui estrenà la nova plaça després de la reforma de la

capella i de la fundació del benefici per ordre del bisbe Tomàs Sivilla, el 1887. Miquel Rué va prestigiar al màxim la capella musical catedralícia. De la seva pedagogia van sortir músics de gran vàlua i formació. La dedicació de Rué abraçà molts aspectes, entre els quals cal destacar l'impuls que exercí en diverses jornades i congressos entorn de la música gregoriana, tant a Barcelona i Montserrat com a les comarques gironines. L'any 1919, la plaça de mestre de capella restà vacant.

Joan Mas i Biosca succeí interinament Rué fins al 1920. I l'any 1923 el sacerdot Joan Perramon i Oliva guanyà les oposicions a mestre de capella. Des del 1906 exercia d'organista el reverend Josep Maria Padró. El 1936 Perramon encara dirigia la capella catedralícia –i ho va fer fins al 1946–, i el seglar Francesc Civil i Castellví hi ocupava la plaça d'organista, càrrec que exercí fins al 1954. Mossèn Joaquim Colomer i Julià és actualment el mestre de capella; durant el seu magisteri han regentat l'orgue catedralí els sacerdots Francesc Geli i Tarrés i Frederic Pujol, actual organista.

A les altres esglésies de la ciutat, com la col·legiata de Sant Feliu i les parroquials del Carme i del Mercadal, hi havia places de mestre de capella i/o organista.

Cobles de ministrils i teatre de comèdies

No es conserven manuscrits amb notació musical del gènere profà a Girona. En l'àmbit de la lírica trobadoresca i cortesana cal esmentar la figura del trobador Cerverí de Girona (ca. 1250-1280), que estigué al servei del rei Jaume I de Catalunya i Aragó. Cerverí va tenir una producció de 121 obres, de les quals no ens ha arribat cap tema musical.

La presència a la ciutat de cobles de joglars apareix documentada ja el 1380, amb motiu de l'entrada a Girona de Violant de Bar, esposa de l'Infant Joan, duc de Girona. Des de final del segle XIV (1391 i 1394), es troba referenciada la participació de cobles instrumentals en els diversos actes i festes de la ciutat, el nombre dels quals oscil·la entre tres i sis. Es coneix la presència de dues cobles de joglars i tres cobles de ministrils en la processó del Corpus del 1587.

L'any 1611 s'instituí a Girona un gremi de ministrils de música alta (timbales, píffes i trompetes). Les seves activitats es troben documentades fins al 1627. Tenim notícies de l'existència de cobles de ministrers a Girona al llarg dels segles XVII i XVIII. Normalment feien sonar els seus instruments –xeremies, sacabutxs i tambors– en celebracions de grans esdeveniments: victòries, acabaments de baralles, presència a la ciutat de membres de la noblesa, festes i celebracions populars... Així, el 1685, un d'aquests grups de músics va interpretar gallardes des del campanar de Sant Feliu. També el 1701 van sonar cobles de ministrers amb motiu del pas per la ciutat del duc d'Anjou. Cal assenyalar que l'entrada de l'arxiduc Carles d'Àustria –Carles I de Catalunya i Aragó– a Girona el 1710 va ser festejada amb la presència de dues cobles de ministrers acompanyades de dos clarins i dos timbals vinguts de la guarnició de cavalleria assentada a Figueres(5).

El mestre de capella Josep Gaz també va contribuir a la música civil component la *Música para la comedia de*

afectos de odio y amor, el text de la qual era de Pedro Calderón de la Barca. Ja hem comentat anteriorment com el repertori instrumental de gènere simfònic apareixia entre l'obra compositiva dels sacerdots Bernat Bertran i Carles Quilmetes. Aquest últim va escriure fins i tot una comèdia musical amb participació orquestral.

El teatre de comèdies fou, al final del segle XVIII, el gresol on es forjaren les manifestacions musicals arribades d'Itàlia, especialment el gènere operístic. Durant el segon terç del segle XIX va ecllosionar l'òpera italiana a Girona, impulsada principalment pel sacerdot i mestre de capella Josep Barba. Una gran quantitat d'òperes de Bellini, Rossini, Donizetti, Verdi i altres compositors foren representades en el teatre El Pallol (actual Teatre Municipal). Paral·lelament a aquestes manifestacions també s'interpretaren algunes sarsueles. A l'inici del segle XX es portaren a escena dues òperes de Wagner: *Lohengrin* (1907) i *Tannhäuser* (1914). El Teatre Municipal ha estat i és el principal centre públic on s'ofereixen els diversos tipus de manifestacions musicals. També, actualment, dos centres han pres carta d'importància com a focus de ressonància musical: l'Auditori Josep Viader i el Centre Cultural de la Mercè.

La música coral i instrumental

Una altra de les manifestacions importants, sobretot al final del segle XIX i al llarg del XX, ha estat l'àmbit de la música coral. L'Orfeó Gironí fou fundat l'any 1905 per Isidre Mollera, fill. Inlluïts per l'impuls d'Anselm Clavé, van sorgir els cors masculins, entre els quals van destacar La Regional, Centre Republicà i La Nova Girona. Després de la guerra civil va sobresortir l'Orfeó Cants de Pàtria i posteriorment, amb caràcter més efímer, l'Orfeó del GEiEG, tots dos de caire eminentment popular. En el període comprès entre 1982 i 1985 va sorgir La Cantoria, un cor de cambra que apostava per la interpretació de la música antiga amb criteris històrics. Actualment cal destacar la presència de quatre cors en la tasca musical gironina: la coral Polifònica, fundada i dirigida per Josep Viader des del 1956, que ara dirigeix Jordi Bernardo; el cor Maragall, dirigit per Àngels Alabert; la coral Filharmonia, dirigida

Conjunt Orquestral de Girona, nascut l'abril de 1996 i dirigit per Miquel Sunyer.

per David Sunyer, i el cor Undaris, dirigit per Ricard Oliver.

La música instrumental també ha ocupat una parcel·la important en la vida musical de Girona al llarg del present segle. Al voltant del 1900 es formà el Sexteto Artístic Gerundense, amb Josep Saló, Joaquim Vidal i Tomàs Mollera (violins) Josep Serra (viola), Tomàs Sobrequés (violoncel) i Miquel Oliva (piano). Hi va haver altres formacions, com el Quintet Català i el Trio Gerió. Cal destacar el fet que cap al 1916 es va constituir una orquestra amb gairebé quaranta músics sota el nom de Societat Gironina de Concerts; el seu director era Antoni Juncà, que també ho era de la Banda del Regiment. Només van oferir, però, un parell de concerts en el Teatre Principal, el mateix 1916, i poc després es van dissoldre. L'Orquestra Simfònica de Girona s'instituí l'any 1929 i mantingué una activitat intensa al llarg dels anys trenta. El seu primer director fou Ismael Granero, i el va succeir Ricard Lamote de Grignon. Al voltant de 1930 es formà el Trio Civil, integrat per Josep Saló (violí), Josep Serra (violoncel) i Francesc Civil (piano)(6). Cal destacar també l'Orquestra de Cambra de Girona, dirigida per Lluís Alabert; l'Orquestra Camerata Gironina, dirigida per Lluís Caballeria, fill, i l'Orquestra da Camera, dirigida per Ricard Oliver. Pel que fa a les bandes

musicals podem dir, en general, que tingueren una existència efímera. En tot cas, cal assenyalar l'intent de creació d'una banda per part de Josep Feliu i Ferrusola, al final del segle XIX.

La composició musical civil

La composició musical en l'àmbit civil va tenir i té els seus representants, encara que en menor proporció que en l'àmbit religiós. Compositors com Antoni Juncà, Lluís Cuadros, Josep Baró Güell, Eduard Frigola i Joan March donen testimoni de l'activitat compositiva de principi de segle a Girona. No obstant això, la figura de Francesc Civil i Castellví és la que va incidir amb més pes dins el terreny de la composició realitzada a partir dels anys vint. Civil va saber conjugar harmònicament la seva formació montserratina i la seva formació francesa de la Schola Cantorum. En qualsevol cas, a més de la seva tasca compositiva, Civil va destacar també com a pedagog, com a intèrpret i com a musicòleg.

L'actual elenc de compositors mostra la diversitat de tendències i adscripcions estètiques. D'entre la militància compositiva actual destaquen Àngels Alabert, Miquel Sunyer, Agustí Coma i Concepció Ramió.

Cal esmentar també altres personalitats musicals gironines, ja sigui per la seva tasca interpretativa, compositiva

va o pedagògica. Entre elles hi ha Josep Viader, compositor, fundador i director de la coral Polifònica fins al 1990, que va exercir de professor i director del Conservatori Professional de Música de Girona Isaac Albéniz i de l'Escola de Magisteri; i la mezzosoprano Montserrat Comadira, que ha estat professora de cant del Conservatori gironí. Esment a part mereixen els músics Xavier Cugat i Xavier Montsalvatge, que van desenvolupar la seva activitat musical i compositiva fora de la seva ciutat nadua.

En el camp de la música de jazz és de destacar la formació Big-Band de Girona, dirigida per Lluís Caballeria, pare. Quant a la música rock cal esmentar els grups Sopa de Cabra i Umpah-pah.

L'aspecte musical de la sardana és representat, principalment, per les cobles La principal de Girona i la Cobla Girona. En el terreny del folklore tradicional i popular cal destacar la processó i marxa dels Manaies durant el divendres sant. Aquest espectacle té el seu origen a final del segle XVII, malgrat que en les fonts documentals no apareix reflectit fins al 1751. La marxa dels *manipuli* i centúries romanes és subratllada per una tonada interpretada per pifres, que rep el nom de *Marxa dels Manaies*.

Les escoles de música

En el camp pedagògic, l'àmbit eclesiàstic ha assumit històricament l'ensenyament i la formació musical. La capella catedralícia era el principal centre on es formaven els futurs músics. El 1611 està documentada la docència de l'orgue amb indicacions complementàries sobre com elaborar l'acompanyament continu. Molts documents estatutaris donen testimoni de com la formació musical dels escolans de cor anava a càrrec del mestre de capella, i en segon terme de l'organista o, en el seu defecte, d'altres instrumentistes. Així, en aquests documents s'explicita que l'ensenyament se centrava en l'aprenentatge del cant pla, del cant figurat, del contrapunt i en l'estudi de l'instrument (*Ordinacions de la capella de música de 1735*). Podem dir que fou a partir de la desamortització de Mendizábal que els ensenyaments musicals van prendre un nou

El grup de rock gironí, Sopa de Cabra.

rumb, passant paulatinament de l'estament eclesiàstic al civil. Ja a mitjan segle XIX, Joan Carreras i Dagas va fundar un Establiment Musical, és a dir, una escola de música, i al final del mateix segle es va intentar crear una escola de música a mans de Josep Feliu i Ferrusola, que no quallà.

L'Acadèmia Mollera, fundada per Isidre Mollera, i l'Academia Musical Gerundense, creada per Francesc Perich, Josep Saló i Tomàs Sobrequés, foren els primers centres d'ensenyament musical gironins, a principi del segle XX. No obstant això, el veritable precursor de l'actual Conservatori fou l'Acadèmia Musical Francesc Civil, iniciada el 1924. Aquesta acadèmia fou l'embrió de l'Escola de Música de Girona (1941) –filial del Conservatori Superior del Liceu de Barcelona–, que el 1959 es transformà en el Conservatori Professional, dirigit per Lluís Brugués.

A Girona també hi ha escoles no oficials de música que ofereixen un ensenyament preparatori, complementari o alternatiu al del Conservatori. Aquestes són Aula Musical, Escola de Música Ars Nova, Escola de Música El Tamborí, Taller de Guitarra i Escola de Música Moderna i Jazz.

Les escoles d'ensenyament general bàsic a Girona ofereixen majoritàriament l'assignatura de música. A això hi ha contribuït la creació de l'especialitat de música en l'Escola de Magisteri. També la música és present en els instituts de batxillerat. Des del 1976 s'imparteix com a matèria obligatòria l'assignatura Introducció a la història de la música, dins del primer cicle d'estudis universitaris, a la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona (UdG).

L'associacionisme musical

Cal assenyalar que la majoria de les manifestacions musicals ciutadanes –bàsicament cors, grups de cambra i orquestres– sorgiren, a part d'altres consideracions, a l'abric de les societats i cercles culturals. Per exemple, l'entitat cultural-artística Athenea, que fou fundada el 1913 per Rafel Masó Valentí i Xavier Montsalvatge Iglesias (pare del compositor homònim), i entorn de la qual s'agruparen un significatiu contingent d'intel·lectuals, poetes i músics (cal destacar-ne, entre altres, Prudenci Bertrana); l'Ateneu de Girona, al capdavant del qual hi havia l'escriptor i historiador Carles Rahola, i l'Associació de Música Girona, que inicià la seva singladura amb un concert memorable celebrat al Teatre Municipal el 24 d'octubre del 1922, a càrrec del violinista Mathieu Crickboom.

Actualment, una de les entitats que dinamitza les activitats musicals a la ciutat són les Joventuts Musicals de Girona. El seu àmbit d'actuació abraça des de la programació de concerts i òperes fins a les audicions escolars. Des de l'aspecte de promoció, també l'Ajuntament patrocina diverses activitats musicals amb el suport de la Generalitat i la Diputació. Entre elles cal destacar el Curs Internacional de Música de Girona que se celebra cada estiu a Girona des del 1984.

Jordi Rifé és professor d'història de la música.

- (1) CIVIL, F. «La música en la catedral de Gerona durante el siglo XVII», *Anuario Musical*, XV, 1960.
- (2) RIFÉ, J. «Notícia biogràfica de Josep Gaz», *Bulleti de la Societat Catalana de Musicologia*, III, 1995 (en premsa).
- (3) RIFÉ, J. *Els villancets d'Emmanuel Gònima (1712-1792): Un model de la transició del Barroc al Preclàssicisme a la Catalunya del segle XVIII*. Tesi Doctoral. UAB, 1992.
- (4) CIVIL, F. «La Capilla de Música de la Catedral de Gerona (siglo XVIII)», *Anales de l'I.E.G.*, XIX, 1968-69.
- (5) CHÍA, J. *La música en Gerona*. Imp. P. Torres. Girona, 1886.
- (6) CIVIL, F. *El fet musical a les comarques gironines en el lapse de temps 1800-1936*. Caja de Pensiones de Catalunya. Girona, 1970.